

F. Veysəlli. Azərbaycan dilinin inkişaf perspektivləri. Səh.34-45.

**Ana dili-milli varlığın təməli. Elmi araşdırmalar toplusu.
Bakı, AVE Print, 2023, 384 s.**

Azərbaycan dilinin inkişaf perspektivləri

Açar sözlər: Azərbaycan dili, sistem və struktur xüsusiyyətləri, nəzəri dilçilik, qloballaşma

Key words: Azerbaijani, system and structure features, theoretical linguistics, globalisation

Ключевые слова: азербайджанский язык, системно-структурные особенности, теоретическое языкознание, глобализация

Uzun illər Azərbaycan dili şimalda və cənubda imperiyaların təzyiqinə tuş gəlsə də, öz varlığını qoruya bildi. Güneydən olan soydaşımız M. Zəhtabi ötən əsrin altmışıncı illərində İranda dilimizin başına açılan oyunları ürək ağrısı ilə belə şərh edirdi „... ana dilimizin hesabına fars dili türk rövşənfikirləri vasitəsilə işlənilib gözəlləşir, inkişaf edib zənginləşir , qol- budaq atıb genişlənir. Bununla bərabər, həmin türk rövşənfikirlərdən çıxan şair, ədib və alimlər uşaqlıqda öyrəndikləri folklor sərvətimizlə fars ədəbiyyatını (təkcə fars ədəbiyyatını- F. V.) bəzəyib gözəlləşdirir... Bu isə elm və mədəniyyət istismarının dil və ədəbiyyat sahəsindəki təzahür şəklinin müəyyən hissəsidir.,¹ Şimalda isə rus imperalizmi dilimizi daima basqı altında saxlayaraq min bir oyundan çıxırdı. Gah ali məktəblərdə tədrisin rusca aparılmasını, gah da həyatın bütün sahələrində rus dilinin işlənməsinə nail olmaq istəyirdilər. İş o yerə çatmışdı ki, 80- 90-cı illərdə rus dili Azərbaycan dililə bərabərləşdirilirdi, hətta bəzi hallarda quşun qoşa qanadı olduğu kimi, azərbaycanlının da „qoşa qanadından” danışılırdı. Bu qanadlardan biri rus dili, digəri isə Azərbaycan dili olmalı idi. Buna etiraz olaraq, biz hələ 1992- ci ildə „Təhsilə dilçi ərnağanı“ („Təhsil“ qəzeti , N 5) məqaləmizdə yazmışdıq ki, hörmətli şairimiz R. Rza demişkən, nə qədər bic kəlmələri işlətmək olar?! 1991-ci ildə müstəqillik əldə edərək biz şimalda- Azərbaycan Respublikasında dilimizin sahibi olduq. Düzdür, sovetlər birliyində də dilimizin müstəqil olması

üçün müəyyən nailiyyətlər qazanmışdıq. Azərbaycan Respublikasında təhsilimiz, radio və televiziya verilişlərimiz öz dilimizdə idi, dilimizdə xeyli dərgi, qəzet və jurnal çap olunurdu. Ən əsası o idi ki, Azərbaycan SSR-də ölkəmizin Ana yasında dövlət dilimiz təsbit olunmuşdu. SSRİ EA-nın Dilçilik İnstitutunun keçmiş direktoru V. M. Solntsev o zaman görün nə yazırdı: „Bəzi yerlərdə ruslaşdırma siyasəti aparılırdı ki, bu, milli məktəblərin bağlanması, milli adların ruslaşdırılmasında xüsusilə özünü büruzə verirdi. 50-60-cı illərdə SSRİ vətəndaşlarının iki ana dili olmalıdır şüarı mənfəət rol oynadı. Əvvəla, bu şüar real deyildi (iki ana dilli kimi nisbətən az adam ola bilər), ikincisi, bu, psixoloji baxımdan səhvdir: insanın bir ana dili olar- məxsus olduğu xalqın dili.“

(Национально- языковые отношения в СССР, М., 1987, стр.16). Bu gün bəzi ziyalıların lovgalarnaraq RF-ın Xarici İşlər Naziri S. Lavrova Azərbaycanda 30%-dən artıq rus məktəbinin olması haqqında raport verməklərinə çox tutarlı cavabdır, bu! V. M. Solntsev dilçi idi, ona görə də o bilirdi, nə danışırdı.

Müasir Azərbaycan dili bu dildə danışanların sayına görə dünyada 20-21-ci yeri bölüşdürdüyü halda, hələ də sərhədin o tayında millətin balaları öz ana dilində təhsil ala bilmirlər.

1993-cü ildə biz İran İR-na getmişdik. Gördüklərimiz bizi mat qoydu. İranda azlıqda olan ermənilərin dilində təhsil var idi, Təbriz Universitetində erməni dili və ədəbiyyatı fakültəsi vardı, ancaq 30 milyondan çox azərbaycanlıların dilində təhsil yox idi. İranın azərbaycanlı ziyalılarının bəzisi buna ehtiyac olmadığını söyləyirdilər. Təəssüflər olsun ki, bu fikri Avropada və İranda yaşayan bəzi azərbaycanlı soydaşlarımız bu gün də müdafiə edirlər. Məsələn, artıq yuxarıda adını çəkdiyimiz H. Natiq kimi ziyalılar da bu fikri müdafiə edirlər.

Latın qrafikalı əlifbaya qayıtmağımız (1992) o taylı- bu taylı dilimiz üçün mütərəqqi bir hərəkət olmağın ən yaxşı yoludur. İndi Şimalda bizim dil sayəsində heç bir maneə qalmamışdır. Arazın o tayındakı soydaşlarımız öz dillərində olmasa da, latın qrafikalı xarici dilləri (alman, fransız, ispan və ingilis) öyrənərkən əlifba fərqliliyini görüb başa düşürlər.

Fonoqrafik yazının üstünlüklərini başa düşən cənublu soydaşlarımız dünya sivilisasiyasına qovuşmağın yeganə yolun latın qrafikasından keçdiyini yaxşı başa düşürlər. Etrusqların sayəsində² dünya sivilisasiyasına qovuşmuş finikiyalılar bütün dünyada latın qrafikalı əlifbanı yaymağa müəssər oldular. Türk dillərinin fonoloji sistemi, sait və samitlərin ayrı-ayrı simvollarla göstərilməsi, türk dillərində əsas fonetik əlamətin saitlə samitin bir-birini izləməsi, yəni ahəng qanunu, semit dillərindən fərqli olaraq türk dillərində hər bir saitin və samitin öz işarəsinin olmasını hələ XI əsrdə dünyada müqayisəli- tipoloji dilçiliyin banisi ulu M. Kaşğarlı qeyd etmişdi³. Fonoqrafik yazıdan söhbət düşəndə, adətən, yunanların əlifbasını qeyd edirlər. Ancaq bir məsələni unutmaq olmaz ki, yuxarıda adı çəkilən mənbədə (F. Veysəlli. Dil, cəmiyyət və siyasət. Bakı, 2004) qeyd edildiyi kimi,

„mənşəcə Kiçik Asiyadan üzü Avropaya doğru baş alıb gedən etrusklar, sonralar tarixin səhifələrindən yox olub getsələr də, eramızın VII əsrində artıq formalaşmış latın əlifbasına güclü təkan vermişdilər“ (s. 56).

Ümumiyyətlə götürüldükdə, hər bir əlifbanın öz tarixi vardır. Biz burada bu tarixi vərəqləmək fikrindən uzağıq. Maraqlananlar bizim „Письмо“ (Баку, 1916, təkrar nəşr olunub: Süddeutscher Verlag, Saarbrücken, 1917) kitabını əldə edib oxuya bilərlər.

Əslində müxtəlif ölkələrin latın qrafikalı əlifbanı qəbul etməkləri müxtəlif olmuşdur. Fikrimizcə, müasir texnika və texnologiyaların inkişafı ilə İranda da latın qrafikalı əlifba tədricən qəbul ediləcək. Bu gün biz cənublu soydaşlarımızla, dünyanın hər yerində olduğu kimi, internetdə yazışmaq üçün latın qrafikli əlifbadan istifadə edirik. Mən cənublu qardaşımın yazışmaq üçün latın qrafikasından istifadə edirəm. O da eynilə bu əlifbadan istifadə etməyə məcburdur, hərçənd ki, gündəlik həyatında cənublu soydaşım ərəb qrafikasından istifadə edir. Yeri gəlmişkən, qeyd edirəm ki, Azərbaycan türkcəsi latın qrafikasına daha uyarlıdır. Bu əlifbada saitın və samitlərin öz diskret işarələri vardır. Elə bu səbəbdəndir ki, latın qrafikalı əlifba dilimizin fonetik qurumunu və fonoloji sistemini düzgün əks etdirir. İkincisi, cənublu soydaşlarımızın hazırda istifadə etdikləri ərəb qrafikasından fərqli olaraq latın qrafikalı əlifba soldan sağa prinsipi ilə yazmağı nəzərdə tutur. Müasir fizioloqlar sübut etmişlər ki, sağ əlin hərəkətləri beynin sol yarımkürəsindən idarə olunur. Eynilə dil fəaliyyəti də, yəni danışmaq mərkəzi də, beynin sol yarımkürəsi vasitəsilə idarə olunur. Sağdan başlayaraq sola yazmaq elmin bu tələbini inkar etmək deməkdir. Azərbaycan xalqının böyük maarifpərvər oğlu M. F. Axundzadə bu cəhətinə görə, latın qrafikalı əlifbaya keçməyimizi təkid edirdi⁴. Latın qrafikalı əlifbanın digər üstün cəhət isə ondan ibarətdir ki, dilimizin bütün sait və samitləri yerindən asılı olmayaraq hər yerdə eyni cür yazılır. Bir də soldan sağa yazanda əlin kölgəsi yazının üzərinə düşür, nə yazdığını bilmirsən. Cənublu və şimalı, bir xalqın və bir soykökün nümayəndələri olaraq biz böyük xalq olduğumuzu dünyaya sübut etməliyik. Yüz illiklər boyu Azərbaycan xalqının dili yaşayır və yenilməz bir qala kimi ünsiyyət vasitəsi olaraq bütün dünya azərbaycanlılarına şərəflə xidmət edir. Dilimizin qədimliyini sübut etmək üçün 1400 ildən artıq tarixi olan möhtəşəm dastanımız “Kitabi Dədə Qorqud”u nəzərdən keçirmək kifayətdir ki, oğuz türklərinin dili, ərazisi və düşüncə tərzində tam təsəvvür əldə etmək mümkün olsun. Bu dastandakı adlarımız dilimizin qədimliyini və möhtəşəmliyini sübut edən maddi varlığımızdır. Gəlin görək, hər addımda mədəni abidələrimizi „özünüküləşdirməyə” çalışan bədnam qonşularımızda buna bənzər bir şey tapmaq olarmı? Əsla yox!

Bizə gəlib çatan ilk yazılı nümunə Həsənoğlunun XIII əsrdə yazdığı şeir olsa da, bundan əvvəl və sonrakı dövrlərdə doğma dilimizdə nə qədər iri və kiçik həcmli əsərlər yaranıb, bu dil böyük Xətəinin sayəsində dövlət dili səviyyəsinə qaldırıldı.

Nəsiminin və Füzulinin vəsf elədiyi Azərbaycan türkcəsində sonrakı dövrlərdə M. P. Vaqif, Q. Zakir, M. F. Axundzadə, aşıq Ələsgər, Cəlil Məmmədquluzadə, Əbdürəhim bəy Haqverdiyev, M. Ə. Sabir, Cəfər Cabbarlı, Səməd Vurğun, Süleyman Rəhimov, Mirzə İbrahimov və daha kimlərin yaradıcılığı sayəsində bədii sənət nümunələri, fəlsəfi traktatlar meydana gəlmişdir.⁵ 1918-20-ci illərdə, ilk cümhuriyyətimiz dövründə Azərbaycan dili parlamentimizdə səslandı, qanunvericilik səviyyəsində hüquqi və ictimai-siyasi xarakter daşıyan sənədlərin və müqavilələrin yazıldığı dilə çevrildi. Dahi Üzüyir bəyin sayəsində Şərqdə ilk dəfə opera bu dildə yarandı.⁶ Görün nəğməkar şairimiz Ə. Cavad nə yazırdı:

„Od “ yetmədi yağdı “atəş” başına,
„Siyah“qondurdular „qara“ qaşına.
Alınır „dilləri” “zəban” verilir.
İsmaqlanıb “boran” “yağmur” verilir.
„Ağları“ bəyaza, „sarısı“ „zərdə“,
Döndü, can dayanmaz bu „ağır“ dərdə,
Dəyişdi hər şeyi „bum“ oldu „bayquş“
Elbisi geyildi, „paltar“ qaldı boş.⁷

Nakam şairimiz A. İldırımın “Azərbaycan, mənim bəxtsiz anam oy” şeiri vətən konseptini o qədər ifadəli və canlı təsvir edir ki, bu misralarda dilin yenilməzliyinin şahidi oluruq:

Nərdə məni gül qoynunda doğuran,
Xəmirimi göz yaşıyla yoğuran,
Beşiyimdə lay- lay balam çağıran,
Azərbaycan, mənim bəxtsiz anam oy!
Nəçə ildir həsrətinlə yanam oy!

İndi bütün dünya azərbaycanlılarının gözü Bakıdadır. Burada dilimiz çiçək açır, dilimiz nəinki Qafqaza, hətta dünyaya ayaq açır. Ötən əsrin əvvəllərində fəaliyyətə başlamış ilk universitetimiz (1919-cu ildə) elmi- nəzəri üslubun formalaşmasına təkan verdi, təhsilin öz dilimizdə aparılmasına imkan yaratdı. Bütün bunlar dilimizin qədimliyini və yenilməzliyini göstərən danılmaz faktlardır.

Azərbaycan dili böyük əsərlərin obyektinə olmuş, M.Ə.Kazımbəydən bu yana bu dilin sistem və struktur xüsusiyyətləri cildlərlə əsərlərin konkret tədqiqat obyektinə çevrilmişdir.⁸ XX əsrin 20-ci illərində Bakıya dəvət olunmuş B. Çobanzadənin rəhbərliyi altında dilimiz dərinlən tədqiq olunmağa başlamış,⁹ bir sıra görkəmli dilçilərimiz yetişmiş, dilçiliyimizin inkişafında onların böyük xitmətləri danılmazdır. Həmin əsrin 20-ci illərində Türkiyəyə getmiş Ə. Cəfəroğlu dilimizin

nəzəri və praktik problemlərlə yaxından məşğul olaraq bir sıra sanballı məqalələr yazıb orada və Avropada çap etdirmişdir. BSU-nun səmərəli fəaliyyəti sayəsində Ə. Cəfəroğlunun "Seçilmiş əsərləri"¹⁰ toplanıb çap edilərək oxucuların istifadəsinə verilmişdir. Deməli, dünya dilçiliyində gedən prosesləri bizim M. Kazımbəy, B. Çobanzadə, Ə. Cəfəroğlu kimi sələflərimiz dərinlən izləmiş və dilçiliyimizə yeni abı-hava gətirmişlər. Onların hər üçü öz dövrünün nəzəri dilçiliyinin təsiri altında olan görkəmli alimlərimizdir.

Azərbaycan dilinin elmi qrammatikasının yazılmasında 1926-cı ildə Bakıda keçirilən I Türkoloji Qurultayın xidmətləri olduqca böyük olmuşdur.¹¹ Qurultayın ümumi gedişi və onda müzakirə olunan məsələlər son dərəcə aktual idi. Qurultayda L.V.Şerba kimi tanınmış alimlərin iştirakı onun əhəmiyyətini qat-qat artırır. Elə bu fəallığın nəticəsi idi ki, qurultay türk dilləri xalqlarının latın qrafikalı əlifbaya keçməsilə bağlı yekdilliklə qərar qəbul etdi. Bakı universitetində mühazirələr oxuyan B. Çobanzadə həm ümumdilçilik, həm də Azərbaycan dilinin elmi cəhətdən tədqiqinə yeni ruh verərək Azərbaycanda elmi məktəbin yaradılmasının bünövrəsini qoydu. O dövrdə Respublikamızda yaranan Elmlər Akademiyası isə dilimizin və dilçiliyimizin inkişafında mühüm rol oynadı.¹²

Müharibədən sonrakı dövrdə dilin öyrənilməsinə münasibət köklü şəkildə dəyişdi. Sözsüz, bu da dünya dilçiliyində gedən proseslərlə bağlı idi. B.Çobanzadə qərbdə təhsil almış bir alim olaraq nəinki gənc qrammatiklərin (A.Şlayxer, K.Bruqman, H.Paul və b.)¹³, həm də Avropada təzəcə kök atmağa başlayan struktur dilçiliyin (İ.A.Boduen de Kurtene, F.de Sössür) problemlərindən xəbərdar idi. O həmçinin yeni intişar tapan funksional-struktur dilçiliyin (N.Trubeskoy, R.Yakobson, S.Karsvski və b.) incəliklərini dərinlən bilən bir adam kimi Azərbaycanda sinxron dilçiliyin rüşeymlərini yaymağa başladı¹⁴ Elə bunun da nəticəsi kimi ötən əsrin 50-ci illərindən başlayaraq Azərbaycan dilinin ayrı-ayrı aspektlərlə bağlı bir-birindən maraqlı tədqiqatlar meydana gəldi. Azərbaycan dilinin dialektologiyası sahəsində M. Şirəliyev, fonetikasını sahəsində Ə. Dəmirçizadə, morfologiyası sahəsində M. Hüseyinzadə, leksikasını sahəsində S. Cəfərov, leksikoqrafiyasını sahəsində Ə. Orucov¹⁵ öz məktəblərini yaratdılar.

XX əsrin 60-cı illərindən başlayaraq Azərbaycan dilçiliyində yeni nəsil dilçiləri yetişdi ki, onlar da Azərbaycanda yeni tədqiqat istiqamətlərinin əsasını qoydular. Sintaksis Ə.Abdullayevin, morfologiya F.Zeynalovun, feilin inkişaf problemləri Q.Bağirovun, dilçiliyin əsasları kimi mükəmməl dərsləyin hazırlanması N. Məmmədovun və A. Qurbanovun adları ilə bağlıdır. Artıq ötən əsrin 60-cı illərindən sonra dilçilik arenasına A.Axundov, M. Adilov, M. Tağıyev, T. Hacıyev, V. Məmmədəliyev, A. Ələkbərli, Ə. Rəcəbli, Q. Kazımov¹⁶ kimi alimlər çıxdılar. Bunların hər biri öz sahələrində xüsusi xidmətləri olan, müəyyən mənada öz elmi məktəblərini yaratmış alimlərdir. Azərbaycan dilçiliyinin yeni qollarının yaranması, dünya dilçilik təlimlərinə baş vurması onu göstərdi ki, dilçiliyimiz düz

yoldadır. Bir tərəfdən keçmiş ittifaqın elm mərkəzlərində təhsil almış K. Abdullayev, Ə. Şükürlü, A. Məmmədov, F. Veysəlli, M. Musayev kimi gənc tədqiqatşılar, digər tərəfdən Respublikamızda öz orijinal tədqiqatları ilə gənclərə yeni ideyalar verən A. Axundov, H. Bayramov, Z. Tağızadə, Ə. Abdullayev, kimi alimlərdən dərs almış gənclərimiz (N. Cəfərov, K. Abdullayev, K. Vəliyev, F. Cəlilov, M. Musaoğlu və b.)¹⁷ dilimizin tədqiqində və dilçiliyin geniş yayılmasında yeni cığırılar açdılar. Məhz onların sayəsində mətn dilçiliyi, intonasiya və prosodiya problemləri, Azərbaycan dilinin etnogenez məsələləri, semantika və frazeologiya, onomastika kimi sahələr intişar tapmağa başladı.

Yeni dilçiliyimizin inkişafında və Azərbaycan dilinin müasir dil nəzəriyyələri kontekstində hərtərəfli tədqiq olunmasında dilçilərimizin dünya elminin korifeylilə yaxından tanış olmaları üçün konkret xarici dilləri bilməsi və mütaliə edərək dünya dilçiliyində baş verən proseslərə müdaxilə etməsi baxımından çox əhəmiyyətlidir. İndi təkəcə rus dili vasitəsilə informasiya almaq kifayət etmirdi. Dünyanın aparıcı dillərində (ingilis, alman, fransız, italyan, ispan və s.) çıxan dilçilik ədəbiyyatını mütaliə edərək faydalanmaq xüsusi əhəmiyyət kəsb edirdi. N. Ağazadə, M. Qarayeva, V.Məmmədliyəv, Ə. Məmmədova, O. Musayev və başqaları xarici dillərdəki elmi-nəzəri ədəbiyyatı oxuyaraq onlardan yararlana bildilər¹⁸. İndi F. de Sössür, N. Trubeskoy, L. Blumfeld, E. Koseriu, S. Potter¹⁹ və s. kimi dünya şöhrətli alimlərin əsərləri dilimizə çevrilərək nəşr olunması uğurlu layihələrdən olmaqla dilçiliyimizin inkişafına təkan verən amillərdəndir. N.Xomski²⁰ kimi dahinin Azərbaycan auditoriyasına gətirilməsi dilçiliyimiz üçün əvəzsiz xidmət sayılmalıdır. Fikrimizcə, xarici müəlliflərin əsərlərinin dilimizə tərcümə olunaraq gənc tədqiqatçıların istifadəsinə verilməsi ənənəsi hər cür tərifə layiqdir və onlar dilçiliyimizin inkişafına güclü təkan verəcəkdir. Eyni zamanda biz müsabiqə yolu ilə yeni tələblərə cavab verən fundamental və funksional qrammatikamızı hazırlayıb çap etdirməliyik. Cənubda böyük ziyalı, ingilis, fars, türk və rus dillərini bilən C. Heyət „Varlıq“ jurnalını çap etdirməklə böyük maarifpərvərlik missiyasını yerinə yetirə bildi.²⁰

Dilimizin inkişaf perspektivlərindən danışanda həmçinin çeşidli lüğətlərimizi, birinci növbədə orfofonik lüğətimizi hazırlamasını yürsək qiymətləndirməliyik²¹. Bu axırıncı hər bir azərbaycanlının stolüstü kitabı olmalıdır. Çeşidli lüğətlərin elektron versiyası, Azərbaycan dilinin danışığı kitabçasının və digər öyrədici vəsaitlərin yazılıb çap olunması qloballaşma şəraitində dilimizin yadelli təsirlərə müqavimət göstərməsində yaxşı mənbə ola bilər. Bu qəbildən olan işlərə Azərbaycanda cəmiyyət və dillə bağlı xüsusi monitoring qrupunun yaradılması da dilimizin işlənməsində yol verilən yayınmaların qarşısını almaqda əvəzsiz rol oynaya bilər.

Dilin böyüklüyü, alman mütəfəkkiri Y.V. fon Qöte demişkən, özünə qapanıb qalmasında deyildir. Dil yad təsirlərə müavimət göstərmək üçün onun leksikonuna,

ifadə tərzinə və sintaktik-semantik düşüncə dünyasına qatılmaq üçün yenilikləri qəbul etməyi və götürdüklərini öz sistem və struktur qəlibinə uyğun olaraq mənimsəməni yüksək səviyyədə bacarmalıdır. Yalnız belə olduqda dilin daim hərəkətdə olmasının şahidi oluruq. Gözümüzün önündə dünyanın aparıcı dilləri belə yad təsirlə müqavimət göstərə bilmir. Bu gün tam aydınlığı ilə dərk etməliyik ki, dildə alınmalara keçmişdən qalma basmaqəlib yanaşma bizə kömək edə bilməyəcək. Dünya təcrübəsi göstərir ki, bu gün sosial şəbəkənin geniş yayılması bir daha sübut edir ki, dillərin işlənməsi sferası getdikcə daralır, qlobal dil bizdən asılı olmayaraq evimizə girir, dilimizə soxulur. Biz dünyanı məcbur edə bilmərk ki, bizim dilimizdə danışsın. Buna nə iqtisadi qüdrətimiz yol verir, nə də siyasi sahədə hökmranlığımız şərait yaradır.

Dilimizə qayğı (“Azərbaycan əlifbası və Azərbaycan dili gününün təsis edilməsi haqqında” (9.VIII.2001), “Azərbaycan Respublikasının Dövlət dili haqqında” (30,IX.2002 və 2. I. 2003) fərmanlar bu günə kimi həmişə diqqət mərkəzində olmuşdur. Ancaq indiki müstəqillik dövründə təkcə dilimiz yox, həm də dilçiliyimiz dövlətin qayğısını daim hiss edir. 2013-ci ilin mayın 23-də ölkəmizdə Azərbaycan dilinin işlənməsinə və dilçiliyin inkişafına dair Dövlət proqramının hazırlanması və həmin ildə mayın 29-da AMEA Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunun maddi-texnik bazasının möhkəmləndirilməsilə bağlı sərəncamlar dediyimizə bariz nümunədir.

Ədəbiyyat

¹Veysəlli F. Dil, cəmiyyət və siyasət. Bakı, 2004, s. 23.

²Yenə orada, s. 56.

³Veysəlli F. Dilçiliyə giriş. Bakı, 2017, s.39-40.

⁴Veysəlli F. M. F. Axundzadə və əlifba məsələsi. „Bax: F. Veysəlli. Seçilmiş əsərləri. 3. Bakı, 2016, s. 228- 235.“

⁵“Azərbaycan Dilçiliyi Müntəxabatı”. AMEA- nın Dilçilik İnstitutu. 1-3-cü cildlər, Bakı, 2013. Bu kitabın I cildi M. Kaşğarlıdan I Türkoloji qurultaya qədər, II cildi I Türkoloji Qurultaydan XX əsrin 60-cı illərinə qədər, III cildi isə ötən əsrin 60-cı illərindən günümüzdə qədər vaxtı əhatə edir.

⁶Veysəlli F. Musiqi və dil. Bakı, 2019. Bu əsər təkrarən çap olunub: F. Veysəlli. Seçilmiş əsərləri. Seçilmiş əsərləri. Studia Philologica VII. Bakı, 2019, s. 220- 344.

⁷Veysəlli F. Dilimiz, qeyrətimiz , qayğılarımız. Bakı, 1993, s. 45. Həmin kitab „Azərbaycan dili fonetiği “ adı altında türk dilinə çevrilərək Türkiyədə Ankarada 2008-ci ildə çap olunub. 2017-ci ildə isə „Phonetics and Phonology Problems” adı altında ingilis dilinə tərcümə edilərək Kembric universitetində çap olunub.

⁸Veysəlli F. Azərbaycan dilçiliyində M. Kazımbəy dövrü. „Bax: Veysəlli F. „Seçilmiş əsərləri. Studia Philologica. III.” Bakı, 2016, s.308-312.

- ⁹“Azərbaycan Dilçiliyi Müntəxabatı”. AMEA Dilçilik İnstitutu. Bakı, 2013, I cild.
- ¹⁰Cəfəroğlu Ə. Seçilmiş əsərləri. BSU, „Mütərcim“, 2008.
- ¹¹Veysəlli F. M. F. Axundzadə və əlifba məsələsi. Bax. : “Veysəlli F. Seçilmiş əsərləri. Studia Philologica. III”, Bakı, 2016, s. 228-234.
- ¹² Veysəlli F. German dilçiliyinə giriş. 3-cü nəşri, Bakı, 2011.
- ¹³Yenə orada.
- ¹⁴Veysəlli F. German dilçiliyinə giriş. 3-cü nəşri, Bakı, 2011.
- ¹⁵“Azərbaycan Dilçiliyi Müntəxabatı”.Bakı, 2013, I cild.
- ¹⁶“Azərbaycan Dilçiliyi Müntəxabatı”. Bakı, 2013, III c.
- ¹⁷Yenə orada, III c.
- ¹⁸“Azərbaycan Dilçiliyi Müntəxabatı”. III c., Bakı, 2013.
- ¹⁹Yenə orada.
- ²⁰. Trubeskoy N. S. Fonologiyanın əsasları. Bakı, II nəşri, 2012; Koseriu E. Ümumi dilçiliyə giriş. Bakı, BSU, 2005; L. Blumfeld. Dil. Bakı, 2004; S. Potter. Dilimiz. Bakı, 2014 və s.
- ²¹Xomski N. Dil və təfəkkür. Bakı, 2015.
- ²²Heyət H. Varlıq. İctimai- bədii jurnal. Təbriz, 1990- 2014.
- ²³Veysəlli F. Azərbaycan dilinin orfofoniyası haqqında. Bakı, AMEA, 2016. Giriş, s. 3- 26.

F. Veysəlli

PERSPECTIVES OF DEVELOPMENT OF AZERİ LANGUAGE
(SUMMARY)

This article deals with perspectives of development of azeri language in the globalisation period.

This language is a communication tool for all Azerbaijaners in the world and has a good perspective.